Parlament Europejski
2024-2029

Komisja Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych

2025/2135(INI)

30.9.2025

PROJEKT SPRAWOZDANIA

w sprawie sytuacji w zakresie praw podstawowych w Unii Europejskiej w latach 2024 i 2025
(2025/2135(INI))

Komisja Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych

Sprawozdawczyni: Anna Strolenberg

SPIS STREŚCI

Strona

PROJEKT REZOLUCJI PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO 3

UZASADNIENIE 11

PROJEKT REZOLUCJI PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO

w sprawie sytuacji w zakresie praw podstawowych w Unii Europejskiej w latach 2024 i 2025
(2025/2135(INI))

Parlament Europejski,

– uwzględniając Traktat o Unii Europejskiej (TUE),

– uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE),

– uwzględniając Kartę praw podstawowych Unii Europejskiej (zwaną dalej „Kartą”),

– uwzględniając orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE),

uwzględniając dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1385 z 14 maja 2024 r. w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej[1],

– uwzględniając rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1083 z 11 kwietnia 2024 r. w sprawie ustanowienia wspólnych ram dla usług medialnych na rynku wewnętrznym i zmiany dyrektywy 2010/13/UE (europejski akt o wolności mediów)[2],

– uwzględniając dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1069 z 11 kwietnia 2024 r. w sprawie ochrony osób, które angażują się w debatę publiczną, przed oczywiście bezzasadnymi roszczeniami lub stanowiącymi nadużycie postępowaniami sądowymi (strategiczne powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej”)[3] (dyrektywę w sprawie przeciwdziałania powództwom typu SLAPP),

– uwzględniając rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) 2020/2092 z 16 grudnia 2020 r. w sprawie ogólnego systemu warunkowości służącego ochronie budżetu Unii[4] (rozporządzenie w sprawie warunkowości w zakresie praworządności),

– uwzględniając rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)[5],

– uwzględniając decyzję ramową Rady 2008/913/WSiSW z 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą

[1] Dz.U. L, 2024/1385, 24.5.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj.
[2] Dz.U. L, 2024/1083, 17.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1083/oj.
[3] Dz.U. L, 2024/1069, 16.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1069/oj.
[4] Dz.U. L 433I z 22.12.2020, s. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2020/2092/oj.
[5] Dz.U. L 119 z 4.5.2016, s. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj.

środków prawnokarnych[6],

– uwzględniając wniosek Komisji z 2 lipca 2008 r. dotyczący dyrektywy Rady w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania osób bez względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną (COM(2008)0426) (horyzontalna dyrektywa antydyskryminacyjna),

– uwzględniając dyrektywę Rady 2000/43/WE z 29 czerwca 2000 r. wprowadzającą w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne[7],

– uwzględniając strategię UE na rzecz równości osób LGBTIQ na lata 2020–2025 (COM(2020)0698), strategię na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020–2025 (COM(2020)0152), strategię na rzecz praw osób z niepełnosprawnościami na lata 2021–2030 (COM(2021)0101), unijny plan działania przeciwko rasizmowi na lata 2020–2025 (COM(2020)0565), unijne ramy strategiczne na rzecz równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału Romów na lata 2020–2030 (COM(2020)0620) oraz zapowiedź Komisji dotyczącą ich aktualizacji i wzmocnienia,

– uwzględniając strategię UE na rzecz wzmocnienia stosowania Karty praw podstawowych (COM(2020)0711) oraz sprawozdania roczne Komisji, w szczególności sprawozdanie roczne ze stosowania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej za 2024 r. – Finansowanie w celu propagowania, ochrony i egzekwowania praw podstawowych (COM(2024)0456),

– uwzględniając komunikaty Komisji z 24 lipca 2024 r. pt. „Sprawozdanie na temat praworządności z 2024 r. Sytuacja w zakresie praworządności w Unii Europejskiej” (COM(2024)0800) i z 8 lipca 2025 r. pt. „Sprawozdanie na temat praworządności z 2025 r. Sytuacja w zakresie praworządności w Unii Europejskiej” (COM(2025)0900) oraz załączone do nich 27 rozdziałów dotyczących poszczególnych krajów,

– uwzględniając komunikat Komisji z 7 marca 2025 r. pt. „Plan działania na rzecz praw kobiet” (COM(2025)0097), w którym przedstawiono długofalową wizję osiągnięcia równości płci,

– uwzględniając traktaty ONZ dotyczące praw człowiek i instrumenty służące ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w szczególności Powszechną deklarację praw człowieka, Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych, Międzynarodową konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej i Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, zalecenia i sprawozdania z powszechnego okresowego przeglądu praw człowieka ONZ, orzecznictwo organów traktatowych ONZ i specjalne procedury Rady Praw Człowieka,

– uwzględniając Konwencję ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, ratyfikowaną przez UE w dniu 23 grudnia 2010 r., której wszystkie państwa członkowskie są stronami, załączony do niej protokół fakultatywny, ratyfikowany przez 22 państwa członkowskie, a także uwagi ogólne dotyczące Konwencji o prawach osób

[6] Dz.U. L 328 z 6.12.2008, s. 55, ELI: http://data.europa.eu/eli/dec_framw/2008/913/oj.
[7] Dz.U. L 180 z 19.7.2000, s. 22, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2000/43/oj.

niepełnosprawnych oraz uwagi Komitetu ONZ ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami,

– uwzględniając Agendę ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 oraz cele zrównoważonego rozwoju,

– uwzględniając zasady z Yogyakarty dotyczące stosowania prawa międzynarodowego w dziedzinie praw człowieka w odniesieniu do orientacji seksualnej, tożsamości płciowej, ekspresji płciowej i cech płciowych,

– uwzględniając zalecenia i sprawozdania Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka, Wysokiego Komisarza ds. Mniejszości Narodowych, Przedstawicielki OBWE ds. Wolności Mediów oraz innych organów Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE),

– uwzględniając europejską Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC),

– uwzględniając zalecenia, opinie, sprawozdania i rezolucje Rady Europy, w szczególności Komisji Weneckiej, Europejskiej Komisji przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI), Grupy Ekspertów ds. Przeciwdziałania Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej (GREVIO), Grupy Państw przeciwko Korupcji (GRECO), Komitetu Sterującego ds. Walki z Dyskryminacją, Różnorodności i Włączenia, Zgromadzenia Parlamentarnego, Europejskiego Komitetu Praw Społecznych i innych organów Rady Europy,

– uwzględniając oświadczenia, zalecenia, sprawozdania i wizyty krajowe komisarza Rady Europy ds. praw człowieka, w tym jego sprawozdanie z 4 września 2025 r. pt. „Externalised asylum and migration policies and human rights law” [Zewnętrzna polityka azylowa i migracyjna a prawo dotyczące praw człowieka],

– uwzględniając Platformę Rady Europy na rzecz Bezpieczeństwa Dziennikarzy,

– uwzględniając Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencja stambulska), którą to konwencję Unia Europejska ratyfikowała 28 czerwca 2023 r.,

– uwzględniając Europejską kartę społeczną Rady Europy,

– uwzględniając Europejski filar praw socjalnych i dotyczący go plan działania,

– uwzględniając sprawozdania, badania i opinie Agencji Praw Podstawowych UE (FRA), w szczególności sprawozdanie na temat praw podstawowych z lat 2024 i 2025,

– uwzględniając swoje poprzednie rezolucje w sprawie stanu praw podstawowych w UE,

– uwzględniając swoje rezolucje w sprawie sprawozdań Komisji na temat praworządności,

– uwzględniając swoje rezolucje w sprawie poszczególnych państw członkowskich, w tym Grecji, Węgier i Słowacji,

– uwzględniając swoją rezolucję z 8 lutego 2024 r. w sprawie realizacji unijnej strategii na rzecz równości osób LGBTIQ na lata 2020–2025[8],

– uwzględniając swoją rezolucję z 13 grudnia 2022 r. w sprawie dążenia do równouprawnienia osób z niepełnosprawnościami[9],

– uwzględniając swoją rezolucję z 10 listopada 2022 r. w sprawie sprawiedliwości rasowej, niedyskryminacji i przeciwdziałania rasizmowi w UE[10],

– uwzględniając swoją rezolucję z 8 marca 2022 r. w sprawie kurczącej się przestrzeni działania społeczeństwa obywatelskiego w Europie[11],

– uwzględniając swoją rezolucję z 14 grudnia 2021 r. zawierającą zalecenia dla Komisji w sprawie zwalczania przemocy ze względu na płeć: cyberprzemoc[12],

– uwzględniając swoją rezolucję z 16 września 2021 r. zawierającą zalecenia dla Komisji w sprawie uznania przemocy ze względu na płeć za nową dziedzinę przestępczości wśród wymienionych w art. 83 ust. 1 TFUE[13], a także swoją rezolucję z 18 stycznia 2024 r. w sprawie rozszerzenia unijnego wykazu przestępstw o nawoływanie do nienawiści i przestępstwa z nienawiści[14],

– uwzględniając swoją rezolucję z 7 października 2020 r. w sprawie ustanowienia unijnego mechanizmu na rzecz demokracji, praworządności i praw podstawowych[15],

– uwzględniając art. 55 Regulaminu,

– uwzględniając sprawozdanie Komisji Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych (A10-0000/2025),

A. mając na uwadze, że w niektórych państwach członkowskich obserwuje się regres demokracji;

B. mając na uwadze, że poważnym problemem pozostaje korupcja;

C. mając na uwadze, że wolność mediów jest nadal zagrożona w całej UE, szczególnie w Bułgarii, w Grecji, we Włoszech, na Węgrzech i na Słowacji; mając na uwadze, że strategiczne powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej (SLAPP) nadal stanowią zagrożenie dla wolności mediów;

D. mając na uwadze, że dziennikarze i pracownicy mediów odczuwają skutki niepewnych warunków i niebezpiecznego środowiska;

---

[8] Dz.U. C, C/2024/6340, 7.11.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6340/oj.
[9] Dz.U. C 177 z 17.5.2023, s. 13.
[10] Dz.U. C 161 z 5.5.2023, s. 10.
[11] Dz.U. C 347 z 9.9.2022, s. 2.
[12] Dz.U. C 251 z 30.6.2022, s. 2.
[13] Dz.U. C 117 z 11.3.2022, s. 88.
[14] Dz.U. C, C/2024/5733, 17.10.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/5733/oj.
[15] Dz.U. C 395 z 29.9.2021, s. 2.

E. mając na uwadze, że rozpowszechnienie się dezinformacji polaryzuje i osłabia demokrację;

F. mając na uwadze, że nowe technologie, w tym systemy AI, mogą pogłębić dyskryminację i istniejące nierówności; mając na uwadze, że stosowanie oprogramowania szpiegowskiego, technologii rozpoznawania twarzy i technologii masowej inwigilacji to niedemokratyczne praktyki stanowiące nadużycie;

G. mając na uwadze, że przestrzeganie wartości unijnych określonych w art. 2 TUE jest podstawowym warunkiem dostępu do unijnych środków finansowych;

H. mając na uwadze, że komisarz Rady Europy ds. praw człowieka zaleca przeprowadzenie kompleksowych ocen ryzyka dla praw człowieka przed nawiązaniem współpracy zewnętrznej;

I. mając na uwadze, że próby zawieszenia rejestracji wniosków o udzielenie azylu budzą poważne obawy; mając na uwadze, że należy respektować prawa człowieka przysługujące danym osobom, ocenić ich potrzeby w zakresie ochrony, a osobom kwalifikującym się do ochrony międzynarodowej zapewnić dostęp do realnych środków ochrony;

J. mając na uwadze, że przemoc ze względu na płeć wobec kobiet i osób LGBTIQ+ pozostaje wszechobecna, szczególnie w przypadku osób doświadczających dyskryminacji z wielu przyczyn jednocześnie i dyskryminacji krzyżowej; mając na uwadze, że odmowa dostępu do bezpiecznej i legalnej aborcji stanowi formę przemocy ze względu na płeć;

K. mając na uwadze bezprecedensowy i wzmożony atak na przestrzeń społeczeństwa obywatelskiego w całej UE; mając na uwadze, że ataki wymierzone przeciwko organizacjom społeczeństwa obywatelskiego i obrońcom praw człowieka chroniącym i propagującym wartości unijne nasiliły się i nadal budzą poważne obawy;

L. mając na uwadze, że w niektórych państwach członkowskich, takich jak Cypr, Francja, Grecja, Hiszpania, Malta, Polska i Włochy, organizacje społeczeństwa obywatelskiego i obrońcy praw człowieka są ścigani za pomoc uchodźcom i migrantom;

M. mając na uwadze, że w kolejnych wieloletnich ramach finansowych (WRF) należy zapewnić unijne finansowanie na rzecz społeczeństwa obywatelskiego;

N. mając na uwadze, że zinstytucjonalizowany rasizm jest zakorzeniony w polityce rządowej i w służbach publicznych, takich jak siły policyjne;

O. mając na uwadze, że badania przeprowadzone przez FRA wśród osób czarnoskórych, Żydów, muzułmanów i osób LGBTIQ+ w UE pokazują, że doświadczają one powszechnej nienawiści;

Prawa podstawowe w niebezpieczeństwie

1. apeluje do Komisji i państw członkowskich o respektowanie i promowanie wartości unijnych zapisanych w art. 2 TUE;

2. apeluje do Komisji o pogłębienie sprawozdań rocznych ze stosowania Karty;

3. podkreśla, że należy wzmocnić mechanizmy monitorowania i oceny;

Demokracja pod presją

4. przypomina, że należy ustanowić unijny mechanizm na rzecz demokracji, praworządności i praw podstawowych;

5. apeluje do państw członkowskich o zwalczanie korupcji i pełne przestrzeganie zaleceń GRECO;

6. wyraża głębokie zaniepokojenie rosnącą presją, ingerencją polityczną i atakami na media i dziennikarstwo w niektórych państwach członkowskich, w tym brakiem niezależności mediów publicznych;

7. ubolewa nad systemowymi niepowodzeniami w badaniu i ściganiu przestępstw przeciwko dziennikarzom w niektórych państwach członkowskich, takich jak Malta, Grecja i Słowacja;

8. wzywa Komisję i państwa członkowskie, aby zapewniły bezpieczeństwo i ochronę dziennikarzom i podmiotom medialnym oraz wspierały wolne, niezależne i pluralistyczne media; wzywa Komisję i państwa członkowskie do wdrożenia niezbędnych środków w celu położenia kresu wszelkim powództwom typu SLAPP w UE;

9. podziela opinię sekretarza generalnego ONZ, że algorytmy nie powinny decydować o tym, które treści docierają do odbiorców, oraz że firmy technologiczne powinny stosować modele biznesowe, które nie stawiają przyciągania uwagi użytkowników ponad prawami człowieka;

10. ponownie wzywa państwa członkowskie, a w szczególności Grecję, Cypr, Włochy, Węgry, Polskę i Hiszpanię, aby stosowania się do wszystkich zaleceń komisji śledczej ds. zbadania stosowania oprogramowania Pegasus i równoważnego oprogramowania szpiegowskiego służącego inwigilacji (PEGA) oraz Komisji Weneckiej;

11. wzywa UE do sfinalizowania przystąpienia UE do EKPC;

Naruszenia praw podstawowych na granicach

12. zdecydowanie potępia powszechne naruszenia praw podstawowych na granicach, w tym siłowe zawracanie, które staje się systematyczną praktyką w niektórych państwach członkowskich;

13. wzywa UE i państwa członkowskie, aby przestrzegały międzynarodowych obowiązków i zobowiązań w zakresie praw człowieka oraz powstrzymały się od przyjmowania polityk migracyjnych, które pogłębiają nierówności i wykluczenie;

14. apeluje do Komisji i państw członkowskich, aby położyły kres systematycznemu utrudnianiu pozarządowych działań poszukiwawczo-ratowniczych; przypomina, że należy pilnie utworzyć unijny fundusz poszukiwawczo-ratowniczy, i wzywa instytucje

UE, aby przeznaczyły na ten cel odpowiednie środki finansowe w kolejnych WRF;

15. apeluje do państw członkowskich, aby stosowały się do zaleceń zawartych w sprawozdaniu Komisarza Praw Człowieka Rady Europy; stanowczo potępia powtarzającą się retorykę antyuchodźczą i antymigracyjną;

16. wzywa państwa członkowskie do pełnego wdrożenia paktu o migracji i azylu; wyraża zaniepokojenie brakiem gotowości niektórych państw członkowskich do dotrzymania terminu wdrożenia, w szczególności w odniesieniu do przepisów dotyczących praw podstawowych;

Przemoc ze względu na płeć, prawa kobiet i prawa osób LGBTIQ+

17. apeluje do Komisji i państw członkowskich, aby zastosowały środki niezbędne do walki z ruchami antygenderowymi i sprzeciwiającymi się prawom;

18. z zadowoleniem odnotowuje unijny plan działania na rzecz praw kobiet oraz załączoną do niego deklarację zasad społeczeństwa równego pod względem płci; ubolewa jednak nad brakiem znaczących zobowiązań finansowych;

19. apeluje do UE i państw członkowskich, aby zwalczały wszystkie formy przemocy ze względu na płeć – w tym cyberprzemoc ze względu na płeć – oraz zajęły się ich głębokimi przyczynami; ponownie apeluje do Komisji o uznanie przemocy ze względu na płeć za nowe przestępstwo ścigane na szczeblu UE na podstawie art. 83 ust. 1 TFUE;

20. ponownie apeluje o zapisanie prawa do aborcji w Karcie; zaznacza, że nadal nie istnieje unijna definicja gwałtu oparta na braku zgody;

21. wzywa Bułgarię, Czechy, Litwę, Słowację i Węgry, aby ratyfikowały konwencję stambulską;

Społeczeństwo obywatelskie w obliczu zagrożenia

22. wzywa Komisję i państwa członkowskie, aby zapewniły i promowały zaangażowanie i faktyczny udział obywateli i organizacji społeczeństwa obywatelskiego w kształtowaniu polityki;

23. wzywa Komisję, aby zagwarantowała, że przyszła strategia UE na rzecz społeczeństwa obywatelskiego zapewni wspieranie, ochronę i wzmacnianie organizacji społeczeństwa obywatelskiego i obrońców praw człowieka chroniących i propagujących wartości UE, a także ustanowiła mechanizm szybkiego reagowania w UE w celu udzielenia im wsparcia;

24. stanowczo potępia stałą kryminalizację solidarności i apeluje do państwa członkowskich, aby powstrzymały się od takiego podejścia;

25. apeluje do Komisji i państw członkowskich, aby zagwarantowały obywatelom korzystanie z prawa do pokojowych zgromadzeń oraz powstrzymały się od występowania z inicjatywami, które mogą wywoływać efekt mrożący w przestrzeni społeczeństwa obywatelskiego;

Rasizm strukturalny i dyskryminacja strukturalna

26. ponownie apeluje o odblokowanie horyzontalnej dyrektywy antydyskryminacyjnej;

27. wzywa Komisję do przedstawienia ambitnych strategii na rzecz równości i przeciwko rasizmowi;

28. wzywa Komisję i państwa członkowskie, aby zwalczały ksenofobię, rasizm, mizoginię, homofobię, transfobię i inne formy uprzedzeń, nietolerancji, dyskryminacji i nienawiści wobec osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji;

29. apeluje do państw członkowskich, w szczególności do Węgier i Słowacji, aby dokonały przeglądu przepisów dyskryminujących osoby LGBTIQ+ i tęczowe rodziny, powstrzymały się od występowania z inicjatywami, które grożą naruszaniem praw osób LGBTIQ+, co obejmuje przepisy zakazujące tzw. propagandy LGBTI, oraz zakazały terapii konwersyjnych;

30. wzywa Komisję i państwa członkowskie, aby zajęły się problemem dyskryminacji i wykluczenia społecznego Romów i osób z niepełnosprawnościami;

Prawa środowiskowe, socjalne i gospodarcze w niebezpieczeństwie

31. wzywa Komisję i państwa członkowskie, aby zapewniły wszystkim odpowiedni poziom życia i zdrowe środowisko, w tym dostęp do mieszkań, wysokiej jakości edukację, zabezpieczenie społeczne i opiekę zdrowotną;

32. zobowiązuje swoją przewodniczącą do przekazania niniejszej rezolucji Radzie i Komisji oraz rządom i parlamentom państw członkowskich.

UZASADNIENIE

W latach 2024 i 2025 prawa podstawowe w Unii Europejskiej znalazły się pod coraz większą presją z różnych stron. Zagrożenia dla praworządności, kurcząca się przestrzeń społeczeństwa obywatelskiego, szerzenie się mowy nienawiści i narracji ksenofobicznych, przemoc wobec uchodźców i migrantów oraz naruszenia praw kobiet i osób LGBTQ+ ilustrują niepokojącą tendencję.

Tę erozję praw podstawowych pogłębiają utrzymujące się nierówności społeczno-gospodarcze. Podczas gdy trwa rosyjska wojna przeciwko Ukrainie, nie ustają ataki na Strefę Gazy, a coraz więcej przywódców postępuje w sposób autokratyczny, prawa podstawowe znajdują się pod coraz większą presją. W tych niespokojnych czasach istnieje realne ryzyko, że prawa podstawowe zostaną zepchnięte na margines programu politycznego.

To właśnie w momentach niestabilności ważne jest, by przypominać o wartościach, na których opiera się Unia Europejska: o godności ludzkiej, wolności, demokracji, równości, praworządności i poszanowaniu praw człowieka, zapisanych w Karcie praw podstawowych i w Traktatach UE. Przestrzeganie tych zasad jest nie tylko prawnym obowiązkiem instytucji unijnych i państw członkowskich, lecz także czyni z Europy wyjątkowy projekt polityczny, którego centralnym elementem jest dobro obywateli. UE nie może naruszyć tych fundamentów. Prawa podstawowe nie są dane na stałe; wymagają aktywnego promowania i wdrażania.

Ataki na przestrzeń społeczeństwa obywatelskiego w całej Europie są jedną z oznak osłabienia demokracji. Niebezpieczny precedens stanowią niedawne ograniczenie prawa do pokojowych zgromadzeń, w szczególności zakaz protestów propalestyńskich i marszów równości, a także represjonowanie i kryminalizacja obrońców praw człowieka i organizacji pozarządowych pracujących z uchodźcami, osobami ubiegającymi się o azyl i migrantami. Sytuację pogarszają cięcia w finansowaniu organizacji społeczeństwa obywatelskiego przez USA i UE.

Sprawozdawczyni jest zaniepokojona rosnącą polaryzacją i fragmentaryzacją społeczeństw europejskich, często podsycaną przez populistyczne podmioty polityczne. Czynienie z mniejszości kozłów ofiarnych, wyzyskiwanie polityki tożsamości i rozpowszechnianie dezinformacji dzieli społeczności i niszczy zaufanie. Politycy i rządy mają obowiązek stać na straży standardów demokratycznych i powstrzymywać się od retoryki podsycającej nienawiść, rasizm i przemoc.

Szybkie przemiany cyfrowe i sztuczna inteligencja pogłębiają ryzyko, gdyż niekontrolowane rozpowszechnianie mowy nienawiści i szkodliwych treści w internecie, w połączeniu ze stronniczymi algorytmami i manipulacyjnym projektowaniem, szkodzi równości i życiu obywatelskiemu. Zagrożenia te szczególnie uwidoczniły się podczas wyborów europejskich, kiedy to w różnych państwach członkowskich odnotowano nasilenie mowy nienawiści, przemocy i gróźb śmierci rozpowszechnianych w internecie[1]. Ponadto siły bezpieczeństwa w niektórych krajach ostrzegały przed szybką radykalizacją młodych ludzi w internecie, szczególnie w sieciach skrajnej prawicy. Wreszcie, obce ingerencje w procesy wyborcze są wyraźnym przykładem wykorzystywania platform internetowych jako broni przeciwko demokracji.

W nadchodzących latach Unia musi odnowić swoje demokratyczne fundamenty, wzmocnić uczestnictwo obywateli oraz umieścić równość, sprawiedliwość i zrównoważony rozwój w

[1] OBWE: ODIHR, wybory do Parlamentu Europejskiego 6–9 czerwca 2024 r. – Sprawozdanie końcowe ze specjalnej misji ds. ODIHR oceny wyborów, Warszawa, 2024 r., s. 15.

centrum swojej polityki. Tylko przez aktywną obronę i propagowanie praw UE może odbudować zaufanie do swoich instytucji i pozostać wiarygodna na arenie międzynarodowej.

Podejście sprawozdawczyni

W niniejszym sprawozdaniu sprawozdawczyni pragnie zwrócić uwagę na główne tendencje wpływające na stan praw podstawowych w UE w latach 2024 i 2025.

Ograniczona długość sprawozdań z własnej inicjatywy wymaga wyboru priorytetów, jednak to, że o pewnych problemach nie wspomniano, nie umniejsza ich znaczenia. Tekst stanowi ogólne ramy, które mogą być i będą wzbogacane na etapie wprowadzania poprawek.

Struktura

Projekt sprawozdania dzieli się na bloki dotyczące poszczególnych zagadnień z zakresu praw podstawowych. W pierwszej części przedstawiono przegląd głównych kwestii związanych z prawami podstawowymi w UE, zaś w poszczególnych rozdziałach zawarto konkretne postulaty, tak by sprawozdanie było jak najbardziej praktyczne i skoncentrowane oraz stanowiło punkt wyjścia do działań.

Oto główne rozdziały:

Prawa podstawowe w niebezpieczeństwie

W rozdziale tym ogólnie zaapelowano o obronę praw podstawowych, w tym na przykład propagowanie wartości UE.

Demokracja pod presją

Rozdział ten dotyczy regresu w niektórych państwach członkowskich i obejmuje zagrożenia niezależności sądów, korupcję na wysokim szczeblu, niewłaściwe wykorzystywanie oprogramowania szpiegowskiego i osłabianie praw parlamentarnych. Zwrócono też uwagę na zagrożenia dla wolności i pluralizmu mediów, rozpowszechnianie dezinformacji i nadużywanie uprawnień nadzwyczajnych.

Naruszenia praw podstawowych na granicach

Rozdział ten dotyczy między innymi siłowego zawracania, przemocy systemowej i polityki eksternalizacji, utrudniających dostęp do azylu i naruszających zasadę non-refoulement. Zaapelowano w nim o rozliczalność i podjęcie przez UE działań w celu zapewnienia, by zarządzanie migracją odbywało się z poszanowaniem godności ludzkiej.

Przemoc ze względu na płeć, prawa kobiet i prawa osób LGBTIQ+

W rozdziale tym zaznaczono, że należy pilnie podjąć walkę z przemocą ze względu na płeć, w tym z ruchami antygenderowymi. Zaapelowano o ochronę praw seksualnych i reprodukcyjnych, zapisanie prawa do aborcji w Karcie oraz bardziej zdecydowaną obronę osób LGBTIQ+ przed nienawiścią i dyskryminacją.

Społeczeństwo obywatelskie w obliczu zagrożenia

Rozdział ten dotyczy bezprecedensowego ograniczania przestrzeni społeczeństwa obywatelskiego. Zaapelowano w nim o stabilne finansowanie unijne na rzecz organizacji społeczeństwa obywatelskiego i o ochronę obrońców praw człowieka.

Rasizm strukturalny i dyskryminacja strukturalna

Rozdział ten dotyczy rasizmu systemowego i dyskryminacji systemowej. Zaapelowano w nim o przyjęcie horyzontalnej dyrektywy antydyskryminacyjnej, silniejsze strategie na rzecz równości oraz egzekwowanie unijnych przepisów antydyskryminacyjnych.

Prawa środowiskowe, społeczne, gospodarcze i kulturalne w niebezpieczeństwie

W rozdziale tym podkreślono wzrost ubóstwa, wykluczenia mieszkaniowego i bezdomności jako problem z zakresu praw podstawowych. Zwrócono w nim uwagę na prawo do zrównoważonego środowiska i zaapelowano o sprawiedliwą transformację.